

Asia: VN/2750/2020

Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys.

Lausunnonantajan lausunto

Pidättekö perusteltuna rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

Ei

Miten perustelette vastauksenne?

Mikäli rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirtyisi oikeusministeriön hallinnonalalle, mietityttää, pysyykö sovittelijan vapaaehtoisuus ja rooli edelleen samana kuin nyt. Pelkona on, että vapaaehtoisiksi sovittelijoiksi valikoituu oikeustieteen ammattilaisia tai muita virkamiehiä "tavallisten vapaaehtoisten sijaan".

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä, mahdollisesti perustettavassa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa?

Ei

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelutoimistojen tulisi mielestämme pysyä omina yksiköinä, siis nykymallin mukaisina, jossa eri sovittelutoimistojen ohjaajat tuntevat sovittelijat henkilökohtaisesti. Ohjaajat tuntevat, mikä sovitteltava juttu sopii kenellekin vapaaehtoissovittelijalle parhaiten ja näin ollen tällä on merkitys itse sovitteltavan jutun lopputulokseenkin. Jos sovittelupalvelut tuotettaisiin jatkossa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa, nähdäänkö sovittelijoita enää yksilöinä? Hukkuuko vapaaehtoisten sovittelijoiden erityisosaaminen kaiken alle?

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan valtion palveluina siten, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion virkamiehiä?

Ei

Miten perustelette vastauksenne?

Koulutetut vapaaehtoiset sovittelijat toimivat sovittelijoina nykyisin kukin oman leipätyönsä ohella tehden vapaaehtoistyötä. Näin ollen jokainen voi tuoda omaa osaamistaan sovitteluun oman elämäkokemuksen kautta. Tämä on tärkeää, sillä jokainen sovittelu ja asiakas kohtaaminen sinällään on erilainen ja ainutlaatuinen. Jos sovitteluhenkilöstö koostuisi pelkistä virkamiehistä, horjuttaisi se koko sovittelun perusajatusta. Pysykö sovitteluun tulemisen kynnyksellä tällöin asiakkaan kannalta riittävän matalana, jos sovittelijoina ei olisikaan enää niitä koulutettuja matti meikäläisiä, vaan kaikilla olisi jokin titteli / korkeampi asema. Sovittelussa pyritään asiakas kohtaamaan tasavertaisesti siten, ettei sovittelijan ja asiakkaan väluissa olisi suurta kynnyksiä, ei virkoja, eikä mitään muutakaan arvoasemaa. Näin ollen soviteltavia tapauksia on paljon helpompi lähteä työstämään, kun ollaan niin sanotusti samalla viivalla eikä asiakkaan ja sovittelijan välissä ole niin sanottuja arvoeroja.

Pidätteko perusteltuna, että joissakin erityistilanteissa palvelu voitaisiin tuottaa ostopalvelusopimuksin, kun palveluntarve sitä edellyttää?

En ota kantaa

Miten perustelette vastauksenne?

-

Millä keinoin voidaan mielestänne varmistaa, että sovittelun erityispiirteet säilyvät vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien periaatteiden mukaisina, jos sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen?

Tasapuolinen ja "pakollinen" koulutus" kaikille vapaaehtoisille, jonka sisältö olisi sovittelijoiden toimintaa kehittävää. Lisäksi vapaaehtoisina sovittelijoina tulisi olla ihan tavallisia ihmisiä, jotka omalla persoonallisuudellaan tuovat osaamistaan sovittelutapaamisiin.

Millä keinoin vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytyksiä voidaan vahvistaa oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä?

Tasapuolinen ja "pakollinen" koulutus" kaikille vapaaehtoisille, jonka sisältö olisi sovittelijoiden toimintaa kehittävää. Lisäksi vapaaehtoisina sovittelijoina tulisi olla ihan tavallisia ihmisiä, jotka omalla persoonallisuudellaan tuovat osaamistaan sovittelutapaamisiin.

Miten arvioitte sovittelun siirron oikeusapu- ja edunvalvonnan yhteyteen vaikuttavan paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön hoitamiseen?

-

Millaisia keinoja ehdotatte oikeusavun esteellisyyden periaatteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa järjestämismallissa?

-

Ehdotettu järjestämismalli parantaa sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta?

En ota kantaa

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelun arvostus ja tunnettavuus varmasti nousevat, ja mahdolliset alueelliset erot sovittelujen järjestämisen suhteen tasaantuvat, mutta onko itse sovittelu enää vertaissovittelua. Riskinä on, että varsinainen sovittelutoiminta alkaa lähestyä toiminnaltaan tuomioistuinsovittelua, jolloin restoratiivisuus ja muut perinteisen sovittelun sisällöt muuttuvat.

Miten arvioitte sovittelupalveluiden siirron vaikuttavan julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluihin?

Esteellisyysskysymykset nousevat vahvasti esiin. Miten asiakkaat kokevat tilanteen, jos kaikki palvelut löytyvät " saman katon alta". Tässä kohden ei varmasti voi sanoa, että se on yksinkertaisesti vain helppoa.

Pidättekö perusteltuna sovittelun siirrolle suunniteltua aikataulua vuoden 2024 alussa?

Ei

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelutoiminnan tulisi mielestämme jatkua nykyisen mallin mukaisesti.

Onko teillä vielä mielessänne ohjausryhmän esitykseen liittyen joitakin riskejä tai etuja, joita raportissa ei ole käsitelty?

Sovittelutoimiston pitäisi mielestämme pysyä omana yksikkönään, kuten nyt on. Tämä luo mielestämme paremmin mahdollisuuksia sovittelijoiden väliseen yhteisöllisyyteen, joka motivoi ja innostaa itse sovittelijana toimimiseen. Pienemmissä yksiköissä ja toimistoissa jokainen sovittelija nähdään yksilönä ja jokaisen vahvuudet ja kehittämistarpeet nousevat paremmin esille. Mutta jos toimintaa ohjataan valtakunnallisesti katsottuna yhtenä suurena järjestelmänä, hukkuvat nämä yksilölliset piirteet ja ominaisuudet kehittämistarpeineen kaiken alle. Koko sovitteluprosessia tulisi mielestämme tarkastella hyvin pitkälti asiakkaan näkökulmasta. Miten asiakkaan on helppo kohdata sovittelijat? Monelle soviytteluun tulevalle itse sovittelu on jo jännittävä ja uusi tilanne. Taiustalla saattaa olla hyvinkin kiperiä asioita, joita keskustelussa läpikäydään ja yritetään löytää niihin sopiva, molempia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Näitä ratkaisumalleja ei opeteta missään koulussa, eikä niihin voi ketään valmiiksi kouluttaa. Tämä ratkaisumalli luodaan keskustelutaidoilla ja hyvillä vapaaehtoisilla sovittelijoilla, joilla on osaamista ja elämäkokemusta useilta eri aloilta ja jotka ovat aivan tavallisia ihmisiä. Tällöin ne virka ja muut statukset jätetään sivummalle. Sovitteluärjestelmän tulisi olla helposti lähestyttävä ja maanläheinen, jota se mielestämme nykyisellä rakenteella on. Jos sovittelupalvelut siirtyvät yhden suuren kompleksin alle tai alaisuuteen, muutoksia tulee väistämättä ja sovittelu itsessään alkaa kuulostamaan jo "viranomaistoiminnalta", joka taas ei helpota yhtään sitä asiakkaan asemaa.

Jussi Mettälä
Etelä-Pohjanmaan sovittelijat yhdistys